Проф. др Стана СМИЉКОВИЋ
Учитељски факултет у Врању
Универзитет у Нишу

УДК 371.382-053.4
- оригинални научни рад -

ИГРА И УЧЕЊЕ НА ПРЕДШКОЛСКОМ НИВОУ

Сажетак: *Програми игре и учења заузимају видно место у психолошко-педагошкој литератури. Аутор рада истиче значај окружења за разноврсност игара које омогућавају детету да искаже своје емоције кроз говор, мисао, искуство стечено у породици, ликовни израз. Кроз игру играчкама и са вршњацима, дете развија комуникацију и језик, социјализује се и одраста као психички и физички здраво биће. Књижевни текстови пружају неограничене могућности организације игровних активности, о чему ће у раду бити речи.*

Кључне речи: *игра, учење, предшколски узраст, књижевни текст.*

Увод

У Европи и земљама у развоју, раном детињству као основи развоја и учења, поклања се посебна пажња. У пракси и литератури, по мишљењима стручњака (Kolet Tejlor, *Школа за рано детињство*, Starting Strong II, *Добар почетак*, OECD, 2006) важну улогу има мотивација у циљу развоја вештина, као што је говорење, имитирање и др. „Рана брига о деци нижег узраста сматра се веома значајном због изузетног раста и развоја који се одвијају у том добу. Ово знање један је од нужних услова који говоре у прилог важности првих година живота и у прилог универзалних, квалитетних програма за подршку деци у раном узрасту и њиховим породицама“ (Tejlor, 2004).

Битан фактор за укупан психофизички развој је однос одраслих према деци, однос васпитача и других посленика у овој области. Осим тога, осмишљена игра утиче на развој интеракције у оквиру организованог рада у предшколским установама. Треба истаћи да је култура игре као феномен у развоју човечанства налазила места како у формалном, тако и неформалном образовању.

Напредовању у школи и савлађивању сложенијих садржаја задатих програмима пружају, осим осталих игровних садржаја, књижевни текстови чија рецепција почиње на предшколском узрасту. Многи од обрађиваних текстова подстичу дечју машту, буде радозналост, а кроз питања која се игром постављају препознаје се њихов начин размишљања, разумевања светова приказаних у одабраним текстовима, машта којом се на том узрасту могу стварати светови детињих снова и виђења, комуникацијом са

измишљеним. Интеракција са децом у игри, васпитачем, родитељима и дијалог са играчкама доприносе оформљењу дечје индивидуалности, која може манифестовати и клице даровитости у овој (књижевно-језичкој) области кроз употребу речи, реченица, невербалних знакова, причама о догађајима, о цртежу, музици. На тај начин дете проширује и обликује, колико је то у његовој моћи, своје комуникационо искуство.

О игри

С обзиром на своју специфичност, игра се не може сместити у систем. Покушаји дефинисања указују на њену симболичну функцију која је скопчана са животом и слободама које он пружа. Старе цивилизације кроз разноврсност игара осветљавале су странице свога постојања, о чему сведочи мисао да је „игра живи симбол“ (*Речник симбола*: 287). Додајмо и следеће: „Дечје игре и скривене игре одраслих – познати су нам бројни примери кинеских, индијских, египатских, грчких, римских итд. у основи су, сваки на свој начин, слике великих јавних игара. Њихова спољња, привидна испразност и бесмисленост не треба да прикрију њихов битни агностички симболизам: игре су душа људских односа и делотворни педагози“ (*Речник симбола*: 286). Научник Грос (Gross) дечје игре назива нехотичним чином развоја јер се деца кроз игру припремају за будуће активности. Он истиче: „У тој игри се одражавају односи детета, не само према спољном свету, него и према особама и збивањима у спољном свету“ (*Речник симбола*: 286).

Појам игре има свој развој кроз историју, самим тим, различито се приступало овом феномену у зависности од развијености друштвених заједница. Двадесети век пружао је значајна тумачења феномена игре појавом психоаналитичара (S. Frojd, Ž. Pijaže) и других. Они својим научним истраживањима доказују интердисциплинарност игре која потенцира учење кроз игру (*Лексикон савремене културе*: 238).

Треба напоменути текст Ј. Хејзинга под називом *Границе игре и озбиљног у култури*, који је детаљније разрадио појам игре у делу *Homo ludens* (1959). Он истиче: „Игра је радња или добровољна активност која се врши у извесним одређеним границама времена и места, према слободно прихваћеном али и потпуно доминирајућем правилу. Она је сама себи циљ и њу прати напетост, радост и свест о разликовању од свакодневног живота“ (Кајао, 2008: 202).

Истраживања везана за развој и тумачење појма игре посебно место придају квалитету интеракција на више нивоа. Задржаћемо се на интеракцији деце са књижевним текстовима.

Игра у књижевном тексту

Правилник о општим основама предшколског програма Модел Б дефинише циљеве језичких игара. Међу њима, посебно се истиче *способност доживљавања лепоте песничке речи и инспирисања њоме у првим*

покушајима да се нешто изрази на поетски начин. Послужимо се краћим поетским текстовима песника Радомира Мићуновића из збирке Велики мали свет („АШ ДЕЛО“, Земун, библиотека Капије времена, 2006).

Ловачка чорба

Најбоље су чорбе
из ловачке торбе.

Кад млади фазан
упадне у казан,
једини је начин
додати му зачин.

Лист-два целера
да не буде фелера.

Па кад прокључа,
седнеш да се руча.

Свет песме која опчињава машту и мисао деце игром речи, звуком, мелодијом, римом, тренутком у који се смешта дете, постаје близак јер даје могућности посебног доживљаја. Загонетка игре је близу: створена је слика која ће повести децу у сусрет природи и чудесности, смеху који произилази из нонсенса и ноншалантности. Изазов за доживљај подстакнут је благим хумором којим песник води децу у један њима, на први поглед, непознати свет. Опчињеност имагинарним доживљајем мотивише децу на размишљање и индивидуално стварање, колико је то могуће на овом узрасту, као што је: проналажење интересантних речи, измишљање поређења, грађење нових рима, уочавање ономатопејских звукова, илустрација двостиха који у овој песми представљају засебне слике, а њихов спој целивоти лирски догађај.

Лакоћа примања лирског садржаја путем језика и призивања нових тема ствара искрице наде ка новим виђењима светова одраслих, не само детињства. Успостављање интеракције са лирским изливима песника, створеним у једној универзалној димензији времена, оживљава природу и учи: чуда, као ово у песми, могу постати збиља уколико се у машти дода лично виђење овог хуморног казивања.

Вук и овца – Љ. Ришумовић

Песник својим стиховима има намеру да изненади децу како би одрастала уз песму, причу, басну. Замишљене слике на основу стихова и контрастних ситуација воде игри. Та игра је и животна.

Чини ми се вековима
вук са овцом нешто има

Кад је види како пасе
вук напросто не зна за се

Овца кад му види очи
ни да бекне ни да скочи

Овца не сме да се брани
вук се њеним страхом храни

Не разумем те односе
ни зашто се не подносе.

Стихови пуни мелодије прожети су здравим и природним хумором, игром као начином схватања и доживљавања односа у свету, појава и догађаја у њему. У овој песми, кроз игру речи, деца својом енергијом мисли, иако се ради о предшколцима, улазе у сложени систем односа међу животињама. Ни у једном моменту песник не ремети игру обрнутих слика и смисла. У стиховима је поремећен логички ред речи све са циљем да се успостави ритам, звук, мелодија и укаже на опасност која прети. Вечита тежња јачих да надвладају слабије кроз гротесктне слике персонифицираног значења, као што је случај са вуком и овцом, изазива неочекиваност. Ситуациони хумор који подстиче на игру мисли отвара нова питања пред децом. Буквално тумачење игре између овце и вука омогућава дубљу интеракцију између текста и детета. Интензитет игре расте уколико поетски низови, детаљима оправданог страха овце, и чуђења вука, који је опседнут храном, бивају јачи. Лични тон песника растура тајну која се развијала током певања и оставља реципијентима могућности за доживљај новог контрастирања уоченог у наведеној песми.

Прича за Гордану – Д. Радовић

У Предговору своје *Антологије савремене српске поезије за децу* Д. Радовић бележи: „Кад би требало да објасним шта је то игра у мојој поезији, рекао бих, пре свега да је за мене сâмо писање једна врста игре.“ Добар пример је *Прича за Гордану* (одломак).

„Гордана не воли да спава, ни да једе. Она има приче за спавање: кад јој се причају приче за спавање – она лакше заспи. А кад јој се причају приче за ручак – она лакше руча.

Једном сам причао Гордани причу за ручак, а она је рекла одједанпут: какве су то приче, кад свака почиње „био једном један деда“, и „била једном једна баба“, и „био једном један лав“?... А ја сам је питао како да почне прича, а она је рекла нека почне како хоћеш, само да не буде стално исто.

Лакше је да се прича једно исто, то свако зна. А ја сам морао да измислим за Гордану једну друкчију причу: није била једна девојчица, и није имала црвену капу, и нису је звали Црвенкапа... И кад Црвенкапа једном није била у шуми, није видела вука и вук јој није рекао: куда ћеш Црвенкапо?

Питао сам Гордану како јој се допала ова нова прича, а она је рекла да је боље тако него стално једно исто.

Онда сам морао и друге приче да причам наопачке, а онда је Гордана рекла: и то је досадно, причај опет као пре!“

Прича се зачиње као и свака: наративним тоном писац ствара атмосферу за догађај који ће се десити у причи која ће спонтано настати. Тема је повезана са животном стварношћу, а намера је да се не наруши дечја спонтаност, слобода израза, емоционални доживљај и машта. Горда-

на је знатижељни слушалац, неисцрпне су њене жеље, јер учествује у грађењу приче. Исто причање за њу нема смисла. Иако писац покушава да нађе начин да јој да функцију јунака, она тражи причу-јунака. За њу је разноврсност приступа речима, као и игре речи, нови и јединствен доживљај. Измишљање у причи представља и однос према другом и другачијем, сигнал који упућује на увек нови доживљај речи. Ова прича упућена девојчици Гордани најбоље потврђује мишљење М. Наумовића да је „језик књижевног дела најбољи модел употребе језика (модел лексике, семантике и синтаксе) (Наумовић, 255). Јунакиња, као и деца, емотивно доживљава свет приче, укључује се у стварање, развијајући, притом, свој говор и уочавајући његова значења у контексту. Као што многа истраживања функције игре показују, што се подражавања дечје игре тиче, и Радовић језичку игру приче сматра активношћу која ствара осећај лепог. Зато допушта да дете изабере оно што ће га чинити срећним и задовољним, тако да дете-реципијент и Гордана не морају ништа, могу само оно што хоће.

Песник причом оживљава и подстиче дечји дух. Он показује пут приче, а дете креће њеним током. На тај начин остварује се песникове жеља да се физичка и духовна енергија деце, као и немир одрастања, искажу у свакодневним и једноставним ситуацијама. Игра речи и игра појмова у Радовићевом причању изазива смех. Дете не воли понављања, препричавања, увек тежи новом и интересантном. Прети опасност да увек иста прича са сазнатим током и крајем досади. Детету је потребна духовна храна како би пробистрило свој ум и обогатило језик. За њега обрнути ред речи представља велику маштаоницу у којој свакој ствари, појави и догађају одређује право место. У дисхармонији проналази ред на који га одрасли присиљавају. Гордана је сасвим у свом свету који саопштава игром приче, мислећи да је то најисправнији начин комуникације. Њена самосвојност дошла је до изражаја, као и доживљај отворене приче.

Закључак

Наведена прича и песме са децом – предшколцима крећу ка загоретим просторима које деца доживљавају дубином душе и свежином маште. Свакодневица је оквир из којег писци и сама деца излазе кроз игру с циљем проналажења путева дружења у природи, на улици или установи. Песници славе смех као извор живота и радости, као ново надахнуће старијим и искру која се из деце извија. Деца су искре које се зачас запламте, било да се играју нових игара, било да речима дочаравају свој однос према свету и старијима.

Игром речи и духа песници уводе децу у светове озбиљног рада, не прекидају дечје снове, само их богате новим садржајима који су одраслом човеку препознатљиви, а деци предшколског узраста драги и прихватљиви. На тај начин припремају будуће прваке за школу упознајући их кроз песму и причу са језицима тајни. Та дела исказана речима игре, хумора, маште живе свој други живот у мислима прималаца.

Литература

1. Мићуновић, Р. (2006). *Велики мали свет*. Земун: „АШ ДЕЛО“.
2. Наумовић, М. *Методика развоја говора*. Пирот: Педагошка академија.
3. Кајоа, Р. (2008). Дефиниција игре у: *Методика развоја говора*, изабрани текстови, приредио Тиодор Росић. Јагодина: Педагошки факултет у Јагодини, стр. 202-206.
4. Радовић, Д. (1963). *Причам ти причу*. Београд: Просвета.
5. Ршумовић, Љ. (2010). *Песме*, избор. Београд: Завод за уџбенике.
6. Смиљковић, С. (2005). *Настава српског језика и књижевности II*. Врање: Учитељски факултет у Врању.
7. Starting Strong II, *Добар почетак*, OECD, 2006.
8. Tejlor, K. (2004). *Школа за рано детињство*, Аустралија.

Stana Smiljković, Ph.D.

PLAY AND LEARNING AT PRESCHOOL LEVEL

Summary: *Programs including play and learning take important place in psychological-pedagogical literature. The author of this paper emphasizes the importance of the environment and a variety of games that give the opportunity to a child to express his emotions through speech, thought, family experience, fine arts expression. While playing with toys and peers children develop communication and language, they socialize and grow into mentally and physically healthy human beings. Literary texts offer innumerable possibilities to organize play activities which will be discussed in this paper.*

Key words: *play, learning, preschool age, literary text.*